

Секція 1. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 657.05 : 657.221

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РИЗИК- МЕНЕДЖМЕНТУ НА ОСНОВІ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Т.О. Тарасова

Сформульовано авторське визначення ризику обліково-аналітичного забезпечення, що дозволяє розглядати професійне судження як засіб формування механізму оцінки можливої економічної події в умовах невизначеності; розроблено методологічні положення формування обліково-аналітичного забезпечення як інформаційного джерела ризик-менеджменту в умовах сталого розвитку; запропоновано шкалу застосування професійного судження під час прийняття раціонального рішення, яка відповідає математичній логіці аксіоми раціонального вибору в умовах корисності як міри психологічної та споживчої цінності матеріальних благ.

***Ключові слова:** обліково-аналітичне забезпечення, сталий розвиток, ризик, професійне судження.*

УЧЁТНО-АНАЛИТИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РИСК- МЕНЕДЖМЕНТА НА ОСНОВЕ КОНЦЕПЦИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

Т.А. Тарасова

Сформулировано авторское определение риска учетно-аналитического обеспечения, что позволяет рассматривать профессиональное суждение как средство оценки возможного экономического события в условиях неопределенности; разработаны методологические положения формирования учетно-аналитического обеспечения как информационного источника риск-менеджмента в условиях устойчивого развития; предложена шкала оценки применения профессионального суждения при принятии рационального решения, которая соответствует математической логике аксиомы рационального выбора в условиях полезности как меры психологической и потребительской ценности материальных благ.

***Ключевые слова:** учетно-аналитическое обеспечение, устойчивое развитие, риск, профессиональное суждение.*

ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORT RISK-MANAGEMENT BASED ON THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

T. Tarasova

The author's definition of risk accounting and analytical support that can be considered as professional assertion and a means of assessing possible economic developments in the conditions of uncertainty are formulated. Methodological principles of accounting formation and analytical support as a source of information risk-management in the context of sustainable development are developed. The scale for assessment of the application of professional judgment in making rational decisions is proposed, which corresponds to the mathematical logic of the axioms of rational choice in terms of utility as a measure of psychological and consumer value of material goods. The recommended assessment of risk matrix that forms the priority rating by four elements «T» – «Treat» (business continuity), «Tolerate» (accept the risk), «Transfer», «Terminate». Based on the developed pattern a real threat to operative identify can be predicted, the ways to reduce risk and calculate the impact of negative effects on the state of the company is developed.

Keywords: *accounting and analytical support, sustainable development, risk, professional assertion.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Будь-яка підприємницька діяльність зведена до ризиків, оскільки господарюючий суб'єкт підлягає впливу як внутрішніх, так і зовнішніх факторів навколишнього середовища. Ризики можуть значно впливати на фінансовий стан і фінансові результати діяльності підприємства. Для того щоб його діяльність здійснювалася на безперервній основі й існувала певна «подушка фінансової безпеки», необхідно запровадити ефективний механізм управління, ключовим елементом якого є створення системи обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий доробок із проблем управління ризиком значний і містить наукові праці таких відомих зарубіжних науковців, як: Т. Бачкаї, Д. Мессен, Д. Міко (1979) [1], Р. Каплан (2005) [2], Д. Парменгер (2007) [3], а також вітчизняних й російських фахівців, таких як: І.А. Бланк [4], О.П. Бойко [5], С.В. Волосович [6], В.М. Гранатурова [7], Ю.В. Границя [8], А.А. Мазаракі [9], М.Ф. Сафонова [10], О. В. Сметанко [11], О.Л. Устенко [12], А.С. Шапкін [13].

На сьогодні актуальним залишається питання вивчення ризику як об'єкта обліку, що є майже недослідженою ланкою облікової науки. Процес управління ризиками здійснюється в системі менеджменту, яка не завжди забезпечена відповідним підтримуючим інформаційним

ресурсом. Таким чином, існує потреба розроблення базових положень обліково-аналітичного забезпечення як інформаційного джерела ризик-менеджменту в умовах сталого розвитку.

Метою статті є обґрунтування необхідності удосконалення теоретико-методологічних основ обліково-аналітичного забезпечення з метою підвищення ефективності управлінських рішень у системі управління ризиками діяльності постійно діючого підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вважаємо за доцільне дослідити вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на формування обліково-аналітичного забезпечення ризик-менеджменту про об'єкти бухгалтерського обліку та показники вартості підприємства в умовах безперервності діяльності.

Фактори ризику доцільно поділяти на зовнішні й внутрішні. Зовнішні фактори-джерела формуються зовнішнім оточенням суб'єкта господарювання, і він позбавлений прямого впливу на ці фактори. Зовнішні фактори провокують виникнення недиверсифікованого ризику, який має системний характер, оскільки супроводжує процеси ринкової системи. Відповідно, внутрішні фактори впливу створюють середовище диверсифікованого ризику, і він може бути усунутий або нівельований шляхом диверсифікації. Така усталена термінологія корпоративного управління фінансами й фінансового аналізу може бути використана й у системі бухгалтерського обліку, що дозволить розробити порядок взаємодії системи ризик-менеджменту та бухгалтерського обліку.

На думку В.Ф. Палія і Я.В. Соколова бухгалтерський облік є складною диференційованою системою, що має трирівневу будову: методичний, технічний і організаційний рівні [1]. Це надає підставу стверджувати, що негативний вплив на бізнес внутрішніх факторів-джерел у системі ризик-менеджменту слід розглядати через горизонтальні зв'язки впорядкованих елементів структури облікового процесу на організаційному, методичному та технологічному рівнях.

Тенденції ускладнення соціо-еколого-економічних процесів, які прямо впливають на політику ризик-менеджменту в системі обліково-аналітичного забезпечення, сприяють виникненню нових видів ризику. В економічній літературі, що висвітлює проблеми існування господарських ризиків, на наш погляд, немає чіткої системи класифікації ризиків, але існує низка підходів до цього. На думку вчених-економістів В.В. Вітлінського, П.І. Верченка є очевидним те, що чинником ризику є оточуюче нас довкілля, а також усі елементи об'єкта дослідження як складної економіко-кібернетичної системи (джерелами ризику є всі елементи системи, її прямі та зворотні зв'язки) [2, с. 24].

Видове різноманіття ризиків дуже велике – від пожеж і стихійних лих до міжнаціональних конфліктів, змін у законодавстві, що регулює економічну та підприємницьку діяльність, інфляційних коливань тощо. Вітчизняними авторами виокремлено такі основні критерії розмежування ризиків: щодо можливого фінансового результату, за сферою виникнення, з точки зору тривалості, за масштабами, за природою виникнення, за видами підприємницької діяльності й т.ін. [3; 4]. Представники наукової школи Київського національного економічного університету представили таку класифікацію ризику:

- за масштабами та обсягами (глобальний, локальний);
- за аспектами (психологічний, соціальний, економічний, екологічний, юридичний, політичний, біологічний);
- за мірою об'єктивності та суб'єктивності (з об'єктивною ймовірністю, із суб'єктивною ймовірністю, з об'єктивно-суб'єктивною ймовірністю);
- за ступенем (мірою) ризиконасиченості рішень (мінімальний, середній, оптимальний, допустимий, критичний, катастрофічний);
- за мірою обґрунтованості ризику (раціональний, нераціональний, авантюрний);
- за терміном оцінки та врахування ризику (випереджаючий, своєчасний, запізнений);
- за чисельністю осіб, які беруть участь у прийнятті рішень (індивідуальний, груповий, колективний);
- за ситуаційним класом джерел (в умовах невизначеності, в умовах конфлікту (конкуренції), в умовах розпливчастості (нечіткості) [5].

Як правило, прибічники концепції управління прибутком у системі бухгалтерського обліку проблему класифікації ризиків вирішують через виокремлення ознак, пов'язаних із господарською діяльністю; особистістю підприємця; неповною інформацією щодо стану довілля. На їх думку усі ризики, що виникають або мають імовірність виникнення на підприємстві, впливають на фінансовий результат з тією лише відмінністю, що одні з них мають прямий вплив на результати діяльності, а інші – опосередкований. За таких обставин ризики поділяють на зовнішні та внутрішні, й оцінюють їх вплив на прибуток підприємства в розрізі трьох процесів: формування, розподілу та використання прибутку [6, с. 62]. Такий підхід є надзвичайно тому, що він не дозволяє сформулювати логічне припущення, що в системі бухгалтерського обліку механізм управління ризиками повинен будуватися на основі концепції управління сталим розвитком та її реалізації у фінансовій звітності, а також за певних обставин він створює підґрунтя для маніпуляцій прибутком підприємства, що є суттєвою інформаційною загрозою. Н.О. Лоханова, досліджуючи механізми

формування та запровадження облікової політики, пропонує її основну мету розмежувати на підцілі, зокрема відносно фінансової звітності метою є якісне подання інформації у фінансовій звітності, підвищення економічної стійкості за рахунок застосування таких методів обліку, що зменшують фінансові ризики; відносно управлінської – подання своєчасної та релевантної інформації для прийняття ефективних управлінських рішень і забезпечення на підставі цього зниження підприємницьких, господарських та інших ризиків; відносно податкової – представлення достовірної інформації з метою зниження податкових ризиків і оптимізації суми податкових платежів з урахуванням консенсусу інтересів підприємства й державних інститутів [7]. Цей підхід до класифікації підприємницьких ризиків скоріше має теоретичне значення, оскільки не надає чіткого уявлення про вплив конкретних ризиків на певні види діяльності на практиці, що не дозволяє своєчасно оптимізувати фінансові ресурси для запобігання негативним наслідкам.

Наш науковий підхід до класифікації ризиків базується на ідеї виокремлення динамічної та статичної його складових, що є вкрай важливим для визначення впливу та оцінки наслідків ризиків у системі бухгалтерського обліку. Динамічний ризик пов'язаний з непередбачуваними (недетермінованими) змінами вартості необоротних активів унаслідок прийняття управлінських рішень або непередбачуваними зсувами в ринкових чи політичних реаліях. Такі зміни можуть призвести як до збитків, так і до додаткових прибутків і нівелюються завдяки переоцінці, розрахунку курсових різниць та капіталізації. Статичний ризик – це передбачуваний ризик, пов'язаний зі скороченням реальних активів унаслідок втрати частки власності або зі зменшенням доходу через умови господарської недієздатності суб'єкта господарювання. Цей ризик спричиняє зменшення економічних вигід через застосування механізмів гарантування, резервування, забезпечення.

В умовах сьогодення відбувається активна популяризація методів реагування щодо концепції забезпечення сталого розвитку в умовах адаптації ризик-технологій. При цьому забезпечення сталого розвитку передбачає процес швидкого відновлення або підтримання діяльності підприємства на припустимому рівні в разі настання події, яка має негативні наслідки.

Концепція управління сталим розвитком суб'єкта господарювання заснована на:

- ідентифікації цілей організації, зобов'язань пов'язаних сторін, установлених законодавчих та обов'язкових вимог, особливостей робочого середовища й умов функціонування підприємства;

- ідентифікації видів діяльності, активів і ресурсів організації (включаючи зовнішні), які підтримують поставку продукції та послуг;

- оцінці впливів і довготривалих наслідків відмов, відсутності активів і ресурсів під час виконання вищевказаних видів діяльності;
- ідентифікації та оцінці усвідомлених загроз, які можуть порушити виробництво та поставку ключової продукції та послуг організації, що підтримують їх критичні види діяльності, активи і ресурси.

Перша спроба зафіксована в національному стандарті Великобританії BS 25999-1:2006 «Менеджмент безперервності бізнесу». Частина 1. «Практичне керівництво». Згідно із цим стандартом пропонується проводити аналіз ризику з точки зору безперервності критичних видів діяльності організації та ризику їх порушення. Критичні види діяльності повинні підтримуватися такими ресурсами, як персонал, виробничі площі, технології, інформація, запаси. Організація повинна оцінити потенційні загрози для цих ресурсів, вразливість кожного виду ресурсу та потенційний вплив у разі перетворення загрози в інцидент, який може викликати порушення її діяльності.

Пропонується механізм розробки програми безперервності бізнесу, представлений у вигляді документально затвердженого порядку дій щодо оцінки здібності забезпечення безперервності діяльності. Здійснюється аналіз господарської діяльності, на основі якого формується уявлення про суб'єкт господарювання, а саме про продукти та послуги, ресурси й зобов'язання сторін. За кожним із елементів здійснюється оцінювання дестабілізаційного впливу, що заважає стійкому розвитку, і встановлюється його максимально припустиме значення. Під час оцінювання впливів повинні бути розглянуті питання, що стосуються цілей і пов'язаних завдань бізнесу підприємства, а саме:

- вплив на добробут персоналу або суспільства;
- вплив ушкоджень або втрат на виробничі площі, технології або інформаційні ресурси;
- вплив порушення законодавчих вимог;
- втрата репутації;
- зниження фінансової стійкості;
- погіршення якості продукції або послуги;
- шкода навколишньому середовищу.

З огляду на це пропонується модель підтримки ризик-менеджменту в системі обліково-аналітичного забезпечення на основі концепції сталого розвитку (рис. 1). При цьому на етапі аналізу ситуації та впливу на бізнес пропонується застосування методологічного інструментарію управління ризиками в рамках запропонованої класифікації ризиків у системі бухгалтерського обліку.

Рис. 1. Модель обліково-аналітичного забезпечення ризик-менеджменту на основі концепції сталого розвитку

На другому етапі здійснюється визначення критеріїв прийняття ризиків на основі професійного судження. Неповнота або недостатність інформації про обсяг, процес, явище, а також інформаційна обмеженість фахівця в збиранні та переробці інформації, її мінливість свідчить про те, що ризик обліково-аналітичного забезпечення прямо пов'язаний із людським фактором, а саме з діями облікового персоналу. Інформаційна підтримка раціональних управлінських рішень пов'язана з джерелами невизначеності як основного джерела ризику, а саме:

- обмеженість, недостатність матеріальних, фінансових, трудових та інших ресурсів під час прийняття та реалізації рішень;
- неможливість однозначного пізнання об'єкта за існуючих методів і рівнів наукового пізнання;
- відносна обмеженість свідомої діяльності людини; відмінності в оцінках, установах тощо;
- незбалансованість основних компонентів господарського механізму планування, ціноутворення, матеріально-технічного постачання, фінансово-кредитних відносин.

Розглядаючи методи ефективної облікової політики в умовах GAAP і ступеня її регламентації, вчений-економіст Л.А. Бернстайн пропонує розглядати бухгалтерський ризик як подвійну категорія, яка за першопричину має фактор людської природи, за другорядну причину розглядає неточності, що властиві обліковому процесу через наявність альтернативних принципів бухгалтерського обліку, нечіткого критерію їх визначення, а також нечіткості самих стандартів бухгалтерського обліку [8, с. 286–287].

Стосовно досліджуваної проблеми можна стверджувати, що діяльність бухгалтера є професійною діяльністю, що пов'язана з ризиком прийняття нерационального рішення. Такий підхід до ризику дає підстави стверджувати, що обліковий процес має виокремлювати «суб'єкт ризику» і «об'єкт ризику». Виокремлення цих понять дозволить більш детально підходити до питань класифікації та управління ризиками обліково-аналітичного забезпечення. Під суб'єктом ризику обліково-аналітичного забезпечення слід розуміти професіонала (управителя) з бухгалтерського обліку, що приймає рішення про вибір тієї чи іншої альтернативи, пов'язаної з вирішенням проблеми невизначеності в системі бухгалтерського обліку. Відповідно, під об'єктом слід розуміти майновий ресурс, вартісна зміна якого може призвести до виникнення втрат або доходів.

Також перехід національної системи бухгалтерського обліку на складання звітності відповідно до МСФЗ призвів до ситуації, коли суб'єкти господарювання стикаються з тим, що в цих стандартах викладені загальні принципи складання фінансової звітності, але немає

пояснень для кожної можливої господарської операції, визнання об'єкта обліку або оцінки. Отже, МСФЗ рекомендують спиратися на професійне судження як джерело ризиків, пов'язаних із людським фактором.

Обліково-аналітичне забезпечення повинне формуватися на прозорій основі, що вимагає від системи бухгалтерського обліку подання якісно нових інформаційних ресурсів, які задовольняють прогностичні інформаційні потреби зацікавленої клієнтури, інвесторів, кредиторів. Згідно з постулатами теорії прийняття рішень обліково-аналітичне забезпечення, з одного боку, готує проект рішення, а з іншого, регламентує перелік управлінських дій суб'єкта господарювання, який обирає особа, яка приймає рішення, в результаті аналізу можливих варіантів вирішення проблеми в умовах обмеження господарських ресурсів. Можна констатувати, що в таких умовах представник облікової служби є головним відповідальним з економічної безпеки, який реалізує власне професійне судження через ланцюг прийняття рішень щодо забезпечення безперервності діяльності підприємства.

Сучасна економічна теорія використовує термін «раціональність здійснюваного вибору», який означає, що рішення людини є результатом упорядкованого процесу мислення. У математичній логіці навіть існують аксіоми раціонального вибору в умовах корисності як міри психологічної та споживчої цінності різних благ. Застосовуючи професійне судження, бухгалтер, з огляду на очікувані вигоди, доходи та витрати, зважує різні альтернативи й обирає ту з них, корисність якої з його точки зору є більш вагомою (рис. 2).

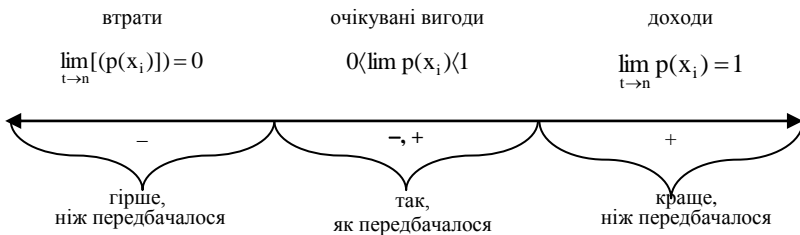

Рис. 2. Шкала застосування професійного судження під час прийняття раціонального рішення: $p(x_i)$ – прогнозованість настання події; t – час; n – кінцевий час прогнозування події

Таким чином, в умовах повної невизначеності суб'єкти підприємницької діяльності не завжди мають змогу прогнозувати як перспективи власного розвитку, так і вимоги ринку загалом. Повна визначеність характеризується прогнозованістю настання подій, близькою до одиниці.

Комплекс зовнішніх і внутрішніх факторів ризику в умовах невизначеності впливає на професійне судження професіоналів (управителів) з бухгалтерського обліку (1475.2 – професійна назва роботи) про оцінку та механізм відображення в обліку майна, капіталу, зобов'язань, доходів, витрат [9]. Приймаючи рішення крізь призму професійного судження, бухгалтер, з огляду на власну компетенцію, зобов'язаний оцінити ризик на поточний момент, тобто визначити доходи та втрати, які можуть виникнути в майбутньому, надати їм вартісне вираження та застосувати методи мінімізації. Таким чином, суб'єкт господарювання в разі виникнення будь-яких наслідків ризику буде мати механізм відновлення у вигляді бухгалтерських інструментів за видами динамічного та статичного ризиків. Суспільні інтереси визначаються як колективний добробут співтовариства людей та інститутів, яким надають послуги професіонали з бухгалтерського обліку. Тому мета бухгалтерської професії полягає у виконанні роботи відповідно до найвищих стандартів професіоналізму, у забезпеченні найкращих результатів роботи на основі чотирьох основних вимог: вірогідність, професіоналізм, якість, довіра. Для досягнення поставленої мети необхідно дотримуватися фундаментальних принципів, а саме: порядність, об'єктивність, компетентність і належна старанність, конфіденційність, технічні стандарти.

Більшість науковців з бухгалтерського обліку наполягають на тому, що сфера застосування професійного судження бухгалтера розповсюджується лише на варіативність формування облікової політики. Так, на думку П.С. Житного, професійне судження необхідно розглядати як засіб створення якісної облікової політики, здатної реагувати на нестандартні зовнішні та внутрішні ситуації, які виникають при функціонуванні виробничої системи [12, с. 29]. Представники наукової школи Тернопільського національного економічного університету вважають, що професійне судження – це думка, добросовісно висловлена професійним бухгалтером (управлінським персоналом) в обліковій політиці підприємства щодо механізму відображення господарських фактів (операцій) у системі обліку та звітності з метою зняття або зменшення рівня невизначеності під час прийняття користувачами облікової інформації обґрунтованих рішень [13, с. 86]. Аналогічної думки дотримується І.А. Юхименко-Назарук, яка

вважає, що саме професійне судження бухгалтера створює умови усунення методологічної невизначеності шляхом здійснення вибору на основі знань та досвіду бухгалтера, що має бути об'єктивним та неупередженим, задовольняти інтереси власників підприємства через надання достовірної та повної інформації про стан і результати діяльності підприємства зацікавленим користувачам [14, с. 199]. Сформульоване авторське визначення ризику обліково-аналітичного забезпечення дозволяє розширити область професійного судження в бухгалтерському обліку, саме тому вважаємо, що професійне судження – це не лише засіб формування облікової політики, але й, перш за все, загальний механізм оцінювання можливої економічної події в умовах невизначеності, яка має короткостроковий або тривалий характер під впливом негативних суб'єктно-об'єктних факторів, що виникають за будь-яких видів діяльності суб'єкта господарювання та мають вплив на формування обліково-аналітичного забезпечення.

Ризик можуть вважати прийнятним без необхідності робити подальші дії. Навіть якщо конкретний ризик неприйнятний, в деяких ситуаціях зробити що-небудь з невеликим за величиною ризиком може бути важко або вартість вжитих заходів непропорційна отриманій вигоді. Рекомендована матриця ризику створює рейтинг, який дозволяє визначати пріоритети за допомогою чотирьох елементів «Т» – «Treat» (business continuity), «Tolerate» (accept the risk), «Transfer», «Terminate» («Обробка» (безперервність бізнесу), «Припустимість» (прийняття ризику), «Передавання» та «Припинення виробництва») [15, с. 59–62] (рис. 3). Виокремлюють 4 зони ризику:

- безризикова – це наявність нульових або незначних втрат;
- зона допустимого ризику – з рівнем втрат у межах ставки рефінансування ЦБ;
- зона критичного ризику, коли фірма може втратити всі поточні витрати;
- зона катастрофічного ризику, коли можуть бути втрачені всі чисті активи.

На основі розробленого патерну можна прогнозувати реальні загрози, оперативно їх виявляти, розробляти шляхи зниження ризиків і прораховувати вплив негативних наслідків на стан підприємства, що дозволить отримати максимально можливий прибуток та довгострокову стабільність бізнесу.

На третьому етапі обліково-аналітичне забезпечення відповідно до сучасних підходів до управління здійснює інформаційну підтримку ризик-менеджменту за такими напрямками, як формулювання бізнес-стратегій і підтримка або збільшення вартості підприємства. Особливо

це стосується капіталу – головного бізнес-ресурсу, пропозиція якого обмежена і який з урахуванням обмеженої пропозиції впливає на сталий розвиток бізнес-одиниці.

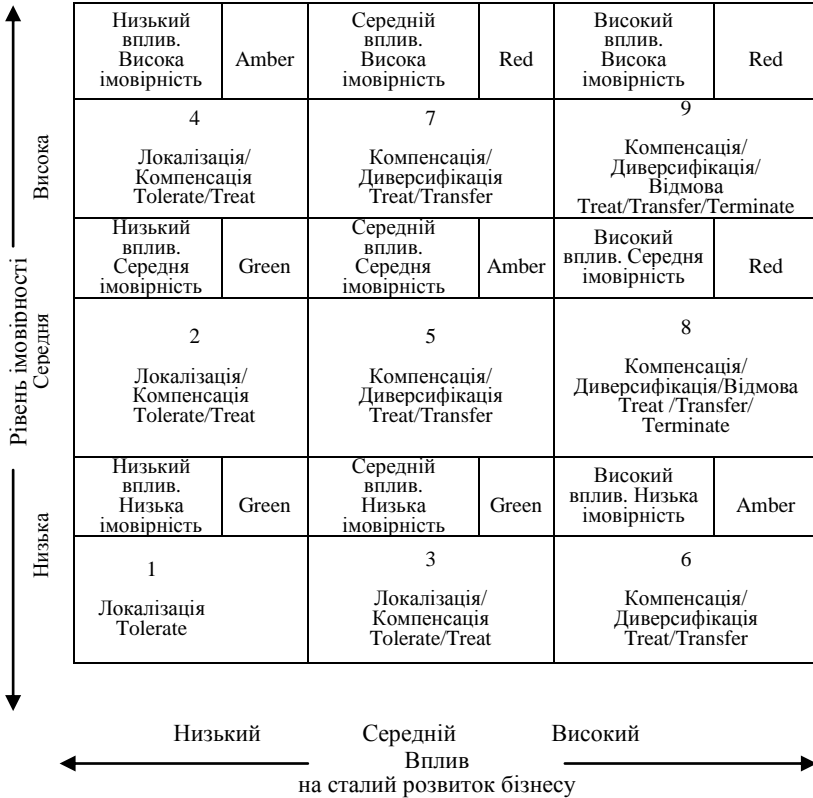

Рис. 3. Матриця оцінки ризику

Висновки. Таким чином, запропонована модель обліково-аналітичного забезпечення ризик-менеджменту на основі концепції сталого розвитку забезпечує виконання наступних завдань: визначення ризику в системі бухгалтерського обліку; оцінювання ймовірності втрати економічних вигід окремими об'єктами бухгалтерського обліку під впливом ризику; вибір у системі бухгалтерського обліку притаманного інструментарію управління ризиками; відображення на рахунках бухгалтерського обліку та у фінансовій звітності інформації про підприємницькі ризики та наслідки їх впливу на показники діяльності підприємства в умовах сталого розвитку.

Список джерел інформації / References

1. Палий В. Ф. Теория бухгалтерского учета : учебник / В. Ф. Палий, Я. В. Соколов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Финансы и статистика, 1988. – 279 с.
Palyu, V.F., Sokolov, Ya.V. (1988), *Accounting Theory [Teoriya bukhgalterskoho ucheta]*, Finance and Statistics, Moscow, 279 p.
2. Вітлінський В. В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / В. В. Вітлінський., П. І. Верченко. – К. : КНЕУ, 2000. – 292 с.
Vitlins'kyu, V.V., Verchenko, P.I. (2000), *Analysis, modeling and management of economic risk [Analiz, modelyuvannya ta upravlinnya ekonomichnym ryzykom]*, Kyiv National Economic University, Kyiv, 292 p.
3. Прогнозування та хеджування фінансових ризиків : монографія / за ред. Л. О. Примостки. – К. : КНЕУ, 2014. – 424 с.
Prymostky, L.O. (2014), *Forecasting and hedging of financial risks: monograph [Prohnozuvannya ta khedzhuvannya finansovykh ryzykiv]*, Kyiv National Economic University, Kyiv, 424 p.
4. Сараєва І. М. Системне моделювання процесу ідентифікації підприємницьких ризиків : монографія / І. М. Сараєва. – Одеса : Фенікс, 2007. – 188 с.
Sarayeva, I.M. (2007), *System modeling process of identifying business risks [Systemne modelyuvannya protsesu identyfikatsiyi pidpryyemnyts'kykh ryzykiv]*, Phoenix, Odessa, 188 p.
5. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємництві : монографія / В. В. Вітлінський, Г. І. Великовоіваненко. – К. : КНЕУ, 2004. – 480 с.
Vitlins'kyu, V.V., Velyvoivanenko, H.I. (2004), *Ryzykolohiya in economics and entrepreneurship [Ryzykolohiya v ekonomitsi ta pidpryyemnytstvi]*, Kyiv National Economic University, Kyiv, 480 p.
6. Лаговська О. А. Прибуток як об'єкт бухгалтерського обліку та ризик-орієнтованого управління / О. А. Лаговська, М. В. Якименко // Вісник ЖДТУ. – 2014. – № 2 (68). – С. 61–66.
Lahovs'ka, O.A., Yakymenko, M.V. (2014), “Profit as an object of accounting and risk-based management” [“Prybutok yak ob'ekt bukhgalters'koho obliku ta ryzyk-oriyentovanoho upravlinnya”], *Bulletin ZSTU*, No. 2 (68), pp. 61-66.
7. Лоханова Н. О. Облікова політика як інструмент управління економічною безпекою компанії [Електонний ресурс] / Н. О. Лоханова. – 2014. – Режим доступу : <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2467/1>
Lokhanova, N.O. (2014), “Accounting policy as a tool for management of economic security company” [“Oblikova polityka yak instrument upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoju kompaniyi”], available at: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2467/1>
8. Бернстайн Л. А. Анализ финансовой отчетности: теория, практика и интерпретация ; пер. с англ.; научн. ред. перевода чл.-корр. РАН Елисеєва И. И. ; гл. редактор серии проф. Я. В. Соколов. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 624 с.
Bernstayn, L.A. (2003), *Financial Statement Analysis: Theory, Practice and Interpretation [Analiz fyansovoy otchetnosti: teoriya, praktyka y ynterpretatsyya : Per. S anhl.]*, Finance and Statistics, Moscow, 624 p.

9. Класифікатор професій ДК 003:2010 : Наказ Держспоживстандарту України від 28.07.2010 р. від № 327. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kodeksy.com.ua/buh/kp.htm>

“Classifier of professions CP 003 : 2010: Order of Derzhspozhivstandart Ukraine 28.07.2010. № 327” [“Klasyfikator profesiy DK 003:2010 : Nakaz Derzhspozhyvstandartu Ukrayiny vid 28.07.2010 r. vid # 327”], available at: <http://kodeksy.com.ua/buh/kp.htm>

10. Макаренко І. О. Етична складова у підготовці фахівців з напрямку «Облік і аудит» [Електронний ресурс] / І. О. Макаренко. – Режим доступу : http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/101666/1/Ethics_tezy.pdf

Makarenko, I.O., “Ethical training component in the direction "Accounting and Auditing” [“Etychna skladova u pidhotovtsi fakhivtsiv z napryamu «oblik i audyt”], available at: http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/101666/1/Ethics_tezy.pdf

11. Міжнародний Стандарт Освіти (МСО) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ifac.org/publications-resources>

“International Education Standards (IES) ” [“Mizhnarodnyy Standart Osvity (MSO)”], available at: <https://www.ifac.org/publications-resources>

12. Житний П. Принципи формування облікової політики / П. Житний // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 4. – С. 25–28.

Zhytnyy, P. (2005), “The principles of accounting policy ” [“Pryntsypy formuvannya oblikovoyi polityky”], *Accounting and Auditing*, No. 4, pp. 25-28.

13. Пушкар М. С. Теорія і практика формування облікової політики : монографія / М. С. Пушкар, М. Т. Щирба. – Тернопіль : Карт-бланш, 2009. – 260 с.

Pushkar, M.S., Shchyrba, M.T. (2009), *Theory and practice of formation of accounting policy [Teoriya i praktyka formuvannya oblikovoyi polityky : monohrafiya]*, Carte blanche, Ternopil, 260 p.

14. Юхименко-Назарук І. А. Особливості застосування професійного судження бухгалтера в умовах формування облікової політики підприємства: інституційний аспект / І. А. Юхименко-Назарук // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2015. – № 2 (29). – С. 196–207.

Yukhymenko-Nazaruk, I.A. (2015), “Features of the application of professional judgment accountant in the formation of accounting policy: institutional aspect ” [“Osoblyvosti zastosuvannya profesynoho sudzhennya bukhhaltera v umovakh formuvannya oblikovoyi polityky pidpryemstva: instyutsiynyy aspekt”], *Problems of the theory and methodology of accounting, control and analysis*, No. 2 (29), pp.196-207.

15. Borek, A., Parlikad, A.K., Webb, J., Woodall, Ph. (2014), *Total information risk management: maximizing the value of data and information assets*, New York, Morgan Kaufmann is an imprint of Elsevier, 286 p.

Тарасова Тетяна Олексіївна, канд. екон. наук, доц., обліково-фінансовий факультет, Харківський державний університет харчування та торгівлі. Адреса: вул. Клочківська, 333, м. Харків, Україна, 61051. Тел.: (057) 349-45-07; e-mail: paluhtatiana@gmail.com.

Тарасова Татьяна Алексеевна, канд. экон. наук, доц., учетно-финансовый факультет, Харьковский государственный университет питания и торговли. Адрес: ул. Клочковская, 333, г. Харьков, Украина, 61051. Тел.: (057) 349-45-07; e-mail: paluhtatiana@gmail.com.

Tarasova Tetyana, Accounting and Finance Department, PhD Kharkiv State University of Food Technology and Trade. Address: Klochkivska str., 333, Kharkiv, Ukraine, 61051. Тел.: (057) 349-45-07; e-mail: paluhtatiana@gmail.com.

*Рекомендовано до публікації д-ром экон. наук, проф. Черноу М.В., д-ром экон. наук, проф. Крутовою А.С., канд. экон. наук Бігдан І.А.
Отримано 15.10.2016. ХДУХТ, Харків.*

УДК 519.237.7:657.471.1:658.8

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИКИ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ

Н.М. Гаркуша, І.В. Руденко

Розглянуто методику факторного аналізу витрат операційної діяльності з урахуванням специфіки діяльності підприємств торгівлі. Подано етапи реалізації факторного аналізу витрат підприємств торгівлі, наведено науково обґрунтовану систематизацію чинників, що викликають зміну витрат з урахуванням зовнішнього і внутрішнього середовища функціонування підприємства.

На прикладі показників діяльності досліджуваного підприємства здійснено факторний аналіз суми і рівня витрат операційної діяльності. При цьому використані статистичні та традиційні (детерміновані) методи економічного аналізу.

Ключові слова: аналіз, методика аналізу, групування, витрати, рівень витрат, чинники.

ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ МЕТОДИКИ ФАКТОРНОГО АНАЛИЗА РАСХОДОВ ПРЕДПРИЯТИЙ ТОРГОВЛИ

Н.Н. Гаркуша, И.В. Руденко

Рассмотрена методика факторного анализа расходов операционной деятельности с учетом специфики деятельности предприятий торговли. Представлены этапы реализации факторного анализа расходов предприятий торговли, приведена научно обоснованная систематизация факторов, влияющих на изменение расходов с учетом внешней и внутренней среды функционирования предприятия.

На примере показателей деятельности исследуемого предприятия проведен факторный анализ суммы и уровня расходов операционной